

IQTISODIYOT TA'LIM YO'NALISHI TALABALARINING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA KASBIY YO'NALTIRILGAN TOPSHIRIQLARNING AHAMIYATI

ЗНАЧЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННЫХ ЗАДАНИЙ В РАЗВИТИИ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕН- ЦИИ СТУДЕНТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ ОБ- РАЗОВАНИЯ

THE IMPORTANCE OF PROFESSIONALLY ORIENTED TASKS IN DEVELOPING THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF ECONOMICS STUDENTS

G'ULOMOVA BEGOYIM ELMUROD QIZI

Namangan davlat chet tillari instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlarning ahamiyati yoritiladi. Unda kasbiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar talabalarning ingliz tilida iqtisodiy terminlardan to'g'ri foydalanishi, o'z fikrini aniq va mantiqli ifodalashi, biznes muloqotga kirishishi, muzokara olib borishi hamda taqdimot qilish ko'nikmalarini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada kasbiy mazmundagi topshiriqlar ingliz tili ta'limini talabalarning kelajakdagi kasbiy faoliyati bilan bog'lashga xizmat qilishi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: kommunikativ kompetensiya, iqtisodiyot ta'limi, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar, ingliz tili, kasbiy muloqot, iqtisodiy terminologiya.

Аннотация. В данной статье рассматривается значение профессионально ориентированных заданий в развитии коммуникативной компетенции студентов экономического направления образования. Анализируется роль заданий, основанных на профессиональных ситуациях, в формировании у студентов навыков правильного использования экономической терминологии на английском языке, логичного выражения собственных мыслей, участия в деловом общении, ведения переговоров и подготовки презентаций. Кроме того, в статье обосновывается, что профессионально ориентированные задания способствуют связи обучения английскому языку с будущей профессиональной деятельностью студентов.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, экономическое образование, профессионально ориентированные задания, английский язык, профессиональное общение, экономическая терминология.

Abstract. This article discusses the importance of professionally oriented tasks in developing the communicative competence of economics students. It analyzes the role of tasks based on professional situations in helping students use economic terminology correctly in English, express their ideas clearly and logically, participate in business communication, conduct negotiations, and deliver presentations. The article also emphasizes that professionally oriented tasks connect English language learning with students' future professional activities and prepare them for real communicative situations in the field of economics.

Keywords: communicative competence, economics education, professionally oriented tasks, English language, professional communication, economic terminology.

KIRISH

Bugungi globallashtirish jarayonida iqtisodiyot sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislardan nafaqat kasbiy bilim, balki xorijiy tilda samarali muloqot qila olish ko'nikmasi ham talab etilmoqda. Ayniqsa, ingliz tili xalqaro biznes, moliya, bank ishi, menejment, marketing, investitsiya va savdo munosabatlarida asosiy kommunikatsiya vositalaridan biri sifatida keng qo'llanmoqda. Shu sababli iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi talabalarida ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish oliy ta'lim jarayonining muhim metodik vazifalaridan biri hisoblanadi.

Kommunikativ kompetensiya tushunchasi tilni faqat grammatik jihatdan to'g'ri qo'llash bilan cheklanmaydi. U shaxsning muayyan ijtimoiy va kasbiy vaziyatda fikrni aniq, mantiqli, maqsadga muvofiq va vaziyatga mos tarzda ifodalay olish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. D. Hymes kommunikativ kompetensiyani til bilimlari bilan birga, ushbu bilimlardan real muloqot sharoitida foydalanish qobiliyati sifatida izohlaydi [7]. Keyinchalik M. Canale va M. Swain ushbu tushunchani grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik kompetensiyalar bilan bog'lab tahlil qilganlar [2]. Bu yondashuvlar iqtisodiyot yo'nalishi talabalariga ingliz tilini o'rgatishda ham muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Iqtisodiyot ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar kelajakda iqtisodiy hisobotlarni tahlil qilish, biznes muzokaralarda qatnashish, mahsulot yoki xizmatni taqdim etish, xalqaro hamkorlar bilan muloqot qilish, moliyaviy ko'rsatkichlarni tushuntirish va iqtisodiy muammolar bo'yicha fikr bildirish kabi vaziyatlarga duch keladilar. Bunday sharoitda ingliz tilini umumiy mavzular asosida emas, balki kasbiy faoliyat bilan bog'langan holda o'rgatish zarurati yuzaga keladi. Ingliz tilini maxsus maqsadlarda o'qitish, ya'ni ESP yondashuvi aynan talabalarning kasbiy ehtiyojlari, mutaxassislik yo'nalishi va real

muloqot vaziyatlariga asoslanadi [3].

Shu jihatdan, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar iqtisodiyot talabalari uchun ingliz tilini o'rganishda samarali vosita hisoblanadi. Bunday topshiriqlar talabani faqat tayyor matnni o'qish yoki so'z yodlashga emas, balki iqtisodiy vaziyatni tushunish, uni tahlil qilish, fikr bildirish, muloqotga kirishish va qaror qabul qilishga yo'naltiradi. Natijada til o'rganish jarayoni amaliy, kommunikativ va kasbiy mazmun kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlarning metodik ahamiyatini ilmiy asosda yoritishdan iborat.

Bugungi globallashtirish jarayonida iqtisodiyot sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislardan nafaqat kasbiy bilim, balki xorijiy tilda samarali muloqot qila olish ko'nikmasi ham talab etilmoqda. Ayniqsa, ingliz tili xalqaro biznes, moliya, bank ishi, menejment, marketing, investitsiya va savdo munosabatlarida asosiy kommunikatsiya vositalaridan biri sifatida keng qo'llanmoqda. Shu sababli iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi talabalarida ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish oliy ta'lim jarayonining muhim metodik vazifalaridan biri hisoblanadi.

METODOLOGIYA

Mazkur maqolada iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi talabalarining ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlarning didaktik va metodik ahamiyatini aniqlash maqsadida nazariy-tahliliy, tavsifiy, qiyosiy-metodik hamda umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosi kommunikativ yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim, kasbiy yo'naltirilgan ta'lim hamda maxsus maqsadlarda ingliz tilini o'qitish, ya'ni ESP konsepsiyasiga tayandi. Mazkur yondashuvlar iqtisodiyot sohasi talabalari

uchun ingliz tilini umumiy til materiali sifatida emas, balki real kasbiy faoliyatda qo'llaniladigan kommunikativ vosita sifatida o'rgatish zaruratini asoslaydi [3; 4].

Maqolada kommunikativ kompetensiya talabani chet tilida grammatik jihatdan to'g'ri gap tuzish qobiliyati bilangina cheklanmay, balki kasbiy vaziyatda mazmunli, mantiqli, maqsadga muvofiq va ijtimoiy jihatdan mos muloqot qila olish salohiyati sifatida talqin qilindi. D. Hymes tomonidan ilgari surilgan kommunikativ kompetensiya nazariyasi tilni bilish bilan bir qatorda, undan aniq ijtimoiy vaziyatda to'g'ri foydalanish qobiliyatini ham qamrab oladi [7]. M. Canale va M. Swain esa kommunikativ kompetensiyani grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik tarkibiy qismlar orqali izohlaydi [2]. Ushbu nazariy qarashlar iqtisodiyot yo'nalishi talabalarining kasbiy muloqotga tayyorgarligini o'rganishda muhim metodologik mezon sifatida qabul qilindi.

Tadqiqotda iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi talabalarining ingliz tilini o'rganishdagi ehtiyojlari maxsus kasbiy kommunikativ vaziyatlar asosida tahlil qilindi. Bunda talabalar kelajakdagi kasbiy faoliyatida duch kelishi mumkin bo'lgan biznes uchrashuvlar, iqtisodiy muzokaralar, moliyaviy hisobotlarni taqdim etish, marketing strategiyasini tushuntirish, mijoz bilan muloqot qilish, investitsion takliflarni asoslash, kompaniya faoliyatini tanishtirish, iqtisodiy muammolar bo'yicha fikr bildirish kabi vaziyatlar asosiy metodik birlik sifatida belgilandi. Chunki iqtisodiyot yo'nalishida ingliz tilini o'qitishning samaradorligi, avvalo, o'quv materialining talabani kelajakdagi kasbiy ehtiyoji bilan qanchalik bog'langaniga bog'liqdir [3].

Metodologik jihatdan maqolada kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar talabani til bilimlarini amaliy nutqiy faoliyatga aylantiruvchi vosita sifatida qaraldi. Topshiriqqa asoslangan ta'lim nazariyasida

til o'rganish jarayoni real yoki realga yaqin kommunikativ vazifalarni bajarish orqali samarali kechishi ta'kidlanadi [5]. Shu nuqtayi nazardan, iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi talabalari uchun ishlab chiqiladigan topshiriqlar nafaqat leksik yoki grammatik bilimlarni mustahkamlashga, balki talabani iqtisodiy vaziyatni tushunish, tahlil qilish, baholash va ingliz tilida asosli fikr bildirishga yo'naltirishi lozim.

Maqola doirasida kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlarning quyidagi turlari metodik jihatdan muhim deb belgilandi: iqtisodiy terminlar asosidagi kommunikativ mashqlar, biznes dialoglar, rolli o'yinlar, vaziyatli topshiriqlar, muammoli topshiriqlar, taqdimot topshiriqlari, grafik va jadvallarni og'zaki sharhlash, loyiha asosidagi topshiriqlar hamda muzokara simulyatsiyalari. Ushbu topshiriqlar talabalarining kommunikativ kompetensiyasini kompleks rivojlantirish imkonini beradi. Masalan, iqtisodiy terminlar asosidagi mashqlar lingvistik kompetensiyani, biznes dialoglar pragmatik kompetensiyani, taqdimot topshiriqlari diskursiv kompetensiyani, muzokara va muammoli vaziyatlar esa strategik hamda kasbiy-kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga xizmat qiladi.

Maqolada topshiriqlarni tanlash va tahlil qilishda bir nechta metodik mezonlarga tayanildi. Birinchi mezon — kasbiy moslik mezoni bo'lib, topshiriq mazmuni iqtisodiyot sohasiga bevosita aloqador bo'lishi lozim. Ikkinchi mezon — kommunikativlik mezoni bo'lib, topshiriq talabani tayyor javobni takrorlashga emas, balki fikr almashish, savol berish, izohlash, dalillash va muloqotga kirishishga undashi kerak. Uchinchi mezon — vaziyatlilik mezoni bo'lib, topshiriq real kasbiy muhitga yaqinlashtirilgan bo'lishi zarur. To'rtinchi mezon — bosqichlilik mezoni bo'lib, topshiriqlar oddiy leksik mashqlardan murakkab kasbiy muloqot vaziyatlariga qarab izchil rivojlantirilishi lozim. Beshinchi mezon — natijaviylik

mezoni bo‘lib, topshiriq yakunida talaba aniq kommunikativ mahsulot yaratishi, masalan, taqdimot qilishi, yechim taklif etishi, dialog tuzishi yoki muzokarada ishtirok etishi kerak.

Shuningdek, maqolada kasbiy yo‘naltirilgan topshiriqlarni loyihalashda talabalarning til darajasi, mutaxassislikka oid bilimlari, muloqotga tayyorgarligi va motivatsion omillari ham hisobga olindi. Chunki haddan tashqari murakkab topshiriqlar talabalarda kommunikativ faollikni susaytirishi, juda sodda topshiriqlar esa kasbiy rivojlanish uchun yetarli metodik samara bermasligi mumkin. Shu sababli topshiriqlarni ishlab chiqishda “oddiydan murakkabga”, “nazariy bilimdan amaliy qo‘llashga”, “individual faoliyatdan hamkorlikdagi muloqotga” tamoyillariga amal qilish muhim hisoblanadi.

Metodologik tahlildaiqtisodiyot talabalari uchun kasbiy yo‘naltirilgan topshiriqlarning samaradorligi ularning kommunikativ kompetensiya tarkibiy qismlariga ta’siri asosida baholandi. Lingvistik kompetensiya iqtisodiy terminologiya, grammatik tuzilmalar va kasbiy iboralarni o‘zlashtirish orqali namoyon bo‘ladi. Pragmatik kompetensiya vaziyatga mos nutqiy birliklardan foydalanish, rasmiy va norasmiy muloqot uslublarini farqlash orqali shakllanadi. Diskursiv kompetensiya iqtisodiy mavzuda izchil, mantiqli va bog‘langan nutq tuzish orqali rivojlanadi. Strategik kompetensiya esa muloqot jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni bartaraf etish, fikrni boshqa so‘zlar bilan ifodalash, aniqlashtiruvchi savollar berish va suhbatni davom ettirish orqali shakllanadi.

Mazkur metodologik yondashuv iqtisodiyot yo‘nalishi talabalari uchun ingliz tilini o‘qitishda kasbiy yo‘naltirilgan topshiriqlarni oddiy mashq turi sifatida emas, balki kommunikativ kompetensiyani rivojlantiruvchi asosiy didaktik vosita sifatida qarash imkonini beradi. Demak, maqolada kasbiy yo‘naltirilgan topshiriqlar

talabalarning ingliz tilidagi nutqiy faolligini oshirish, iqtisodiy tafakkurini til orqali ifodalash, kasbiy vaziyatlarda muloqot qilish va kelajakdagi professional faoliyatga tayyorlashning muhim metodik mexanizmi sifatida tahlil qilindi [6].

NATIJALAR

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiyot ta’lim yo‘nalishi talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda kasbiy yo‘naltirilgan topshiriqlar muhim didaktik vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Bunday topshiriqlar talabalarning ingliz tilini umumiy lingvistik bilimlar majmui sifatida emas, balki kelajakdagi kasbiy faoliyatda qo‘llaniladigan amaliy muloqot vositasi sifatida o‘zlashtirishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, iqtisodiyot sohasi bilan bog‘liq real yoki realga yaqin kommunikativ vaziyatlar talabalarning nutqiy faolligini oshirib, ularni kasbiy mazmundagi muloqotga tayyorlaydi [3; 6].

Birinchi natija sifatida, kasbiy yo‘naltirilgan topshiriqlar talabalarning iqtisodiy terminologiyani kontekstda o‘zlashtirishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi aniqlandi. Iqtisodiyot yo‘nalishi talabalarining ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyasi bevosita ularning sohaviy leksik birliklardan to‘g‘ri va o‘rinli foydalana olish malakasi bilan bog‘liqdir. Masalan, “investment”, “inflation”, “market demand”, “supply”, “profit”, “loss”, “budget”, “tax”, “revenue”, “consumer behaviour”, “financial report” kabi terminlarni oddiy yodlash orqali emas, balki biznes vaziyatlar, muhokamalar, taqdimotlar va muammoli topshiriqlar jarayonida qo‘llash orqali talabalar ularning mazmunini chuqurroq anglaydilar. Natijada leksik birliklar talabalar xotirasida alohida so‘z sifatida emas, balki kasbiy nutq elementi sifatida mustahkamlanadi.

Ikkinchi natija shundan iboratki, kasbiy yo‘naltirilgan topshiriqlar talabalarning og‘zaki nutq faolligini oshiradi. An’anaviy

mashqlarda talabalar ko'pincha grammatik shaklni to'ldirish, matnni tarjima qilish yoki tayyor javobni takrorlash bilan cheklanadilar. Kasbiy mazmundagi topshiriqlarda esa talaba real muloqot ishtirokchisiga aylanadi. U savol beradi, javob qaytaradi, fikrini asoslaydi, taklif bildiradi, ma'lumotni izohlaydi va suhbatdoshining nuqtayi nazariga munosabat bildiradi. Bu esa kommunikativ kompetensiyaning pragmatik va diskursiv tarkibiy qismlarini rivojlantirishga xizmat qiladi [2; 4].

Uchinchi natija sifatida, kasbiy topshiriqlar iqtisodiyot talabalarida vaziyatga mos muloqot qilish ko'nikmasini shakllantirishi kuzatiladi. Kasbiy kommunikatsiyada faqat grammatik jihatdan to'g'ri gapirish yetarli emas, balki nutqning rasmiylik darajasi, suhbatdosh maqomi, muloqot maqsadi va kommunikativ vaziyat ham hisobga olinishi kerak. Masalan, mijoz bilan suhbatda muloyim va aniq ifodalardan foydalanish, biznes hamkor bilan muzokarada dalil va takliflarni asoslash, rahbarga hisobot berishda esa rasmiy uslubni saqlash talab etiladi. "Could you clarify your proposal?", "According to the financial report...", "In my opinion, this strategy may increase profit", "We suggest reducing unnecessary costs" kabi iboralar talabalarda kasbiy muloqot madaniyatini shakllantiradi.

To'rtinchi natija shuni ko'rsatadiki, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar talabalarda mustaqil fikrlash, muammoni tahlil qilish va yechim taklif etish qobiliyatini rivojlantiradi. Iqtisodiyot sohasi tahliliy fikrlash, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash, moliyaviy holatni baholash va qaror qabul qilish bilan uzviy bog'liqdir. Shu sababli "A small company is losing customers. Suggest three marketing solutions", "Analyze the reasons for inflation in a developing economy", "Prepare a short financial recommendation for a client" kabi topshiriqlar talabani nafaqat ingliz tilida gapirishga, balki iqtisodiy tafakkurini ingliz tilida ifodalashga ham

o'rgatadi. Bu jarayonda til kompetensiyasi kasbiy tafakkur bilan integratsiyalashadi.

Beshinchi natija sifatida, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar talabalarining o'quv motivatsiyasini kuchaytiradi. Talaba ingliz tilidagi topshiriq bevosita uning kelajakdagi kasbi bilan bog'liq ekanini anglaganida, o'quv jarayoniga nisbatan qiziqishi ortadi. Masalan, oddiy umumiy mavzudagi suhbatga qaraganda "bank mijoziga maslahat berish", "kompaniya mahsulotini taqdim etish", "marketing strategiyasini himoya qilish", "xalqaro hamkor bilan muzokara olib borish" kabi vazifalar iqtisodiyot talabalariga uchun kasbiy jihatdan mazmunliroq hisoblanadi. ESP yondashuvida aynan o'quvchining kasbiy ehtiyoji va maqsadi ta'lim mazmunini belgilovchi asosiy omil sifatida qaraladi [3].

Oltinchi natija shundan iboratki, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar talabalar kommunikativ kompetensiyasining bir nechta tarkibiy qismlarini bir vaqtning o'zida rivojlantiradi. Jumladan, lingvistik kompetensiya iqtisodiy terminlar, grammatik birliklar va kasbiy iboralarni qo'llash orqali shakllanadi. Pragmatik kompetensiya vaziyatga mos nutqiy uslubni tanlash orqali rivojlanadi. Diskursiv kompetensiya iqtisodiy mavzuda izchil, bog'langan va mantiqli nutq tuzish orqali namoyon bo'ladi. Strategik kompetensiya esa muloqot jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni bartaraf etish, fikrni boshqa so'zlar bilan ifodalash, aniqlashtiruvchi savollar berish va suhbatni davom ettirish orqali rivojlanadi [8].

Yettinchi natija sifatida, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar talabalarining hamkorlikda ishlash va jamoaviy muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Iqtisodiyot sohasi mutaxassislari ko'pincha jamoada ishlash, guruhli qaror qabul qilish, muhokama qilish va hamkorlar bilan kelishuvga erishish jarayonida faol ishtirok etadilar. Shu sababli guruhli loyiha ishlari, biznes muzokara simulyatsiyalari, jamoaviy taqdimotlar va muammoli vaziyatlar asosidagi

topshiriqlar talabalarni kasbiy hamkorlikka tayyorlaydi. Bunday topshiriqlar davomida talabalar o'z fikrini ifodalash, boshqalarning fikrini tinglash, murosa qilish va umumiy xulosa chiqarish malakasini egallaydilar.

Sakkizinchi natija shundan iboratki, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar ingliz tili darsining amaliy samaradorligini oshiradi. Bunday topshiriqlar o'qitish jarayonini faqat nazariy bilim berishdan amaliy muloqotga yo'naltiradi. Talabalar dars davomida tayyor bilimni qabul qiluvchi subyekt emas, balki kommunikativ vazifani bajaruvchi faol ishtirokchi sifatida namoyon bo'ladilar. Bu esa topshiriqqa asoslangan ta'limning asosiy tamoyillariga mos keladi. R. Ellis va D. Nunan ta'kidlaganidek, real kommunikativ vazifaga asoslangan ta'lim talabalarning tilni amaliy qo'llash imkoniyatini kengaytiradi [4; 9].

Umuman olganda, natijalar kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi talabalarining ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda samarali metodik vosita ekanini ko'rsatadi. Bunday topshiriqlar talabalarda sohaviy leksikani o'zlashtirish, kasbiy vaziyatda muloqot qilish, iqtisodiy muammoni tahlil qilish, taqdimot o'tkazish, muzokara olib borish, fikrni asoslash va hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu bois iqtisodiyot yo'nalishida ingliz tilini o'qitishda kasbiy mazmundagi kommunikativ topshiriqlardan tizimli va bosqichma-bosqich foydalanish maqsadga muvofiqdir.

MUHOKAMA

Olingan natijalar iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar muhim metodik vosita ekanini ko'rsatadi. Chunki bunday topshiriqlar ingliz tili ta'limini talabaning kelajakdagi kasbiy faoliyati bilan bevosita bog'laydi. An'anaviy til o'rgatish jarayonida talabalar ko'pincha umumiy mavzulardagi

matnlar, grammatik mashqlar yoki tarjima faoliyati bilan cheklanib qoladilar. Biroq iqtisodiyot yo'nalishidagi talaba uchun ingliz tili faqat umumiy muloqot vositasi emas, balki xalqaro iqtisodiy munosabatlar, biznes aloqalar, moliyaviy jarayonlar va kasbiy hamkorlikda foydalaniladigan amaliy kommunikativ vositadir. Shu sababli kasbiy mazmundagi topshiriqlar til o'rganish jarayonining mazmunini chuqurlashtiradi va uni amaliy yo'nalishga olib chiqadi [3; 4].

Muhokama jarayonida shuni alohida ta'kidlash lozimki, iqtisodiyot talabalarining kommunikativ kompetensiyasi oddiy til bilimlari yig'indisi sifatida emas, balki kasbiy vaziyatda samarali muloqot qila olish qobiliyati sifatida shakllanishi kerak. Masalan, talaba iqtisodiy terminlarni bilishi mumkin, ammo ularni biznes uchrashuvda, moliyaviy hisobot taqdimotida yoki mijoz bilan suhbatda to'g'ri qo'llay olmasa, bu bilimlar to'liq kommunikativ kompetensiyaga aylanmaydi. Demak, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlarning asosiy ahamiyati shundaki, ular nazariy til bilimlarini real nutqiy faoliyatga aylantiradi.

Kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlarini kompleks rivojlantirish imkonini beradi. Jumladan, iqtisodiy terminlar bilan ishlash lingvistik kompetensiyani rivojlantirsa, biznes dialoglar va muzokara topshiriqlari pragmatik kompetensiyani shakllantiradi. Taqdimotlar, hisobotlar va iqtisodiy muammolarni izohlashga qaratilgan mashqlar esa diskursiv kompetensiyani mustahkamlaydi. Muammoli vaziyatlarda fikrni boshqa so'zlar bilan ifodalash, aniqlashtiruvchi savollar berish va muloqotni davom ettirish strategik kompetensiyani rivojlantiradi [1; 2]. Shu jihatdan, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar alohida bir til ko'nikmasini emas, balki kommunikativ kompetensiyaning o'zaro bog'liq barcha komponentlarini rivojlantiradi.

Natijalardan kelib chiqib aytish

mumkin, iqtisodiyot talabalari uchun ingliz tili darslarida kasbiy vaziyatlilik tamoyili yetakchi o'rin tutishi lozim. Chunki kasbiy vaziyatga asoslangan topshiriq talabani faol fikrlashga, muammoni anglashga, yechim izlashga va o'z xulosasini ingliz tilida asoslashga undaydi. Masalan, "kompaniya foydasi kamaydi, uni oshirish bo'yicha taklif bering" mazmunidagi topshiriq oddiy til mashqi emas, balki iqtisodiy tahlil, kasbiy fikrlash va ingliz tilidagi muloqotni birlashtirgan kompleks faoliyatdir. Bunday yondashuv talabani nafaqat til ko'nikmasini, balki kasbiy tafakkurini ham rivojlantiradi.

Kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlarni muhokama qilishda ularning motivatsion ahamiyatini ham alohida ko'rsatish zarur. Iqtisodiyot yo'nalishida tahsil olayotgan talaba ingliz tilidagi topshiriq o'z mutaxassisligi bilan bog'liq ekanini his qilganida, darsga nisbatan qiziqishi kuchayadi. Chunki u o'rganayotgan til materiali kelajakda ish faoliyatida, xalqaro hamkorlikda, biznes suhbatlarda yoki akademik rivojlanishda zarur bo'lishini anglaydi. Bu esa o'quv motivatsiyasini tashqi majburiyatdan ichki ehtiyoj darajasiga olib chiqadi. ESP konsepsiyasida ham talabani kasbiy ehtiyoji, maqsadi va yo'nalishi ta'lim mazmunini belgilovchi asosiy omillar sifatida baholanadi [3].

Shu bilan birga, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlarning samaradorligi ularni to'g'ri loyihalash va bosqichma-bosqich tatbiq etishga bog'liq. Agar topshiriq talabani darajasiga mos bo'lmasa, u muloqotga faol kirisha olmaydi. Aksincha, topshiriq haddan tashqari sodda bo'lsa, u talabani kasbiy va kommunikativ rivojlanishiga yetarli ta'sir ko'rsatmaydi. Shu sababli topshiriqlarni ishlab chiqishda "oddiydan murakkabga", "reproduktiv faoliyatdan produktiv faoliyatga", "individual javobdan hamkorlikdagi muloqotga" tamoyillariga amal qilish muhim hisoblanadi.

Masalan, dastlabki bosqichda talabalar

iqtisodiy terminlarni gaplarda qo'llash, qisqa dialog tuzish, oddiy iqtisodiy vaziyatni tasvirlash kabi topshiriqlarni bajarishi mumkin. Keyingi bosqichlarda ular grafik va jadvallarni izohlash, kompaniya faoliyati haqida taqdimot qilish, bank xodimi va mijoz o'rtasidagi suhbatni rolli o'yin shaklida bajarish kabi murakkabroq vazifalarga jalb etiladi. Yuqori bosqichda esa talabalar investitsion loyiha himoyasi, marketing strategiyasi ishlab chiqish, biznes muzokara simulyatsiyasi va iqtisodiy muammo yuzasidan yechim taklif qilish kabi kompleks topshiriqlarni bajarishlari mumkin. Bu izchillik kommunikativ kompetensiyani bosqichma-bosqich rivojlanishiga xizmat qiladi.

Muhokama natijalari shuni ham ko'rsatadiki, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar iqtisodiyot talabalari uchun integrativ ta'lim imkoniyatini yaratadi. Ya'ni bunda ingliz tili, iqtisodiy bilim, tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatni hal qilish, taqdimot qilish va jamoada ishlash ko'nikmalari birgalikda rivojlanadi. Zamonaviy oliy ta'limda bunday integrativ yondashuv muhim ahamiyatga ega, chunki mehnat bozori bitiruvchidan faqat nazariy bilim emas, balki kasbiy vazifalarni xorijiy tilda bajarish, xalqaro muloqotga kirishish va mustaqil qaror qabul qilish malakasini ham talab qiladi.

Kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlarning yanabirmuhim jihati shundaki, ular talabalarda rasmiy va norasmiy nutq uslublarini farqlash ko'nikmasini shakllantiradi. Iqtisodiy muloqotda vaziyatga mos ifoda tanlash juda muhimdir. Masalan, mijozga maslahat berishda muloyim so'zlash, biznes hamkor bilan muzokarada aniq va dalillangan fikr bildirish, rahbarga hisobot berishda esa rasmiy uslubdan foydalanish talab etiladi. Bunday topshiriqlar orqali talabalar "I think" kabi oddiy ifodalardan "According to the report", "It can be suggested that", "The data indicate that", "We recommend reducing costs" kabi kasbiy va akademik ifodalarga

o'tadilar. Bu esa ularning pragmatik va kasbiy-kommunikativ kompetensiyasini rivojlantiradi.

Shuningdek, kasbiy topshiriqlar jamoaviy ishlash ko'nikmasini ham mustahkamlaydi. Iqtisodiyot sohasida ko'plab kasbiy vazifalar yakka tartibda emas, balki guruhda, hamkorlikda va muhokama asosida bajariladi. Shu bois guruhli loyiha, jamoaviy taqdimot, biznes uchrashuv simulyatsiyasi va muzokara topshiriqlari talabalarni kelajakdagi real kasbiy muhitga yaqinlashtiradi. Bunday jarayonda talabalar nafaqat ingliz tilida gapirishni, balki boshqalarni tinglashni, fikrga munosabat bildirishni, qarama-qarshi nuqtayi nazarni hurmat qilishni va umumiy xulosaga kelishni o'rganadilar.

Biroq kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlarni dars jarayoniga tatbiq etishda ayrim metodik muammolar ham yuzaga kelishi mumkin. Jumladan, ayrim talabalar iqtisodiy terminologiyani yetarli darajada bilmasligi, ingliz tilida erkin fikr bildirishdan tortinishi yoki real kasbiy vaziyatga mos nutqiy birliklarni tanlashda qiynalishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchi topshiriqdan oldin zarur leksik tayyorgarlik, namunaviy iboralar, qisqa matnlar, savol-javob shakllari va muloqot modellari bilan ishlashi lozim. Bunday tayyorgarlik talabaning topshiriqni bajarishdagi ishonchini oshiradi.

Muhokama asosida aytish mumkinki, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar iqtisodiyot yo'nalishida ingliz tilini o'qitish jarayonini amaliy, kommunikativ va kasbiy mazmun bilan boyitadi. Ular talabani tayyor bilimni qabul qiluvchi subyekt sifatida emas, balki faol muloqot ishtirokchisi, muammoni hal qiluvchi va kasbiy fikr bildiruvchi shaxs sifatida shakllantiradi. Bu esa zamonaviy kompetensiyaviy ta'lim talablariga to'liq mos keladi.

Umuman olganda, natijalar va ularning tahlili shuni ko'rsatadiki, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi talabalarining kommunikativ

kompetensiyasini rivojlantirishda samarali metodik mexanizm hisoblanadi. Bunday topshiriqlar talabalarining iqtisodiy terminologiyani o'zlashtirishini, kasbiy vaziyatlarda muloqot qila olishini, fikrni asoslashini, taqdimot va muzokara ko'nikmalarini shakllantirishini hamda xalqaro kasbiy muhitga tayyorlanishini ta'minlaydi [5; 6]. Shuning uchun iqtisodiyot yo'nalishida ingliz tili darslarini tashkil etishda kasbiy mazmundagi topshiriqlardan tizimli, izchil va maqsadli foydalanish zarur.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar muhim ilmiy-metodik ahamiyatga ega. Bunday topshiriqlar ingliz tili ta'limini talabalarining kelajakdagi kasbiy faoliyati bilan bevosita bog'laydi hamda o'quv jarayonini nazariy bilimlarni o'zlashtirishdan amaliy kommunikativ faoliyatga yo'naltiradi. Natijada talabalar ingliz tilini alohida fan sifatida emas, balki iqtisodiy sohada kasbiy muloqot qilish, fikr bildirish, taqdimot o'tkazish, muzokara olib borish va muammoli vaziyatlarda yechim taklif etish vositasi sifatida o'zlashtiradilar.

Maqola davomida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, kasbiy yo'naltirilgan topshiriqlar iqtisodiyot talabalarining kommunikativ kompetensiyasini kompleks tarzda rivojlantiradi. Jumladan, iqtisodiy terminlar bilan ishlash talabalarining lingvistik kompetensiyasini, biznes dialoglar va rolli o'yinlar pragmatik kompetensiyasini, taqdimot va hisobot topshiriqlari diskursiv kompetensiyasini, muammoli vaziyatlar va muzokara simulyatsiyalari esa strategik hamda kasbiy-kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa kommunikativ kompetensiyani alohida til ko'nikmalari majmui sifatida emas, balki kasbiy vaziyatda samarali muloqot qila olish qobiliyati sifatida rivojlantirish imkonini beradi.

Kasbiy yoʻnaltirilgan topshiriqlarning yana bir muhim jihati shundaki, ular talabalarining oʻquv motivatsiyasini oshiradi. Talaba oʻrganayotgan til materiali oʻz mutaxassisligi va kelajak kasbi bilan bogʻliq ekanini anglaganida, dars jarayonida faolroq ishtirok etadi, mustaqil fikr bildiradi va ingliz tilidan amaliy maqsadda foydalanishga intiladi. Shu bois iqtisodiyot yoʻnalishida ingliz tilini oʻqitishda umumiy mavzulardagi mashqlar bilan cheklanib qolmasdan, iqtisodiy faoliyat, biznes muloqot, moliyaviy tahlil, marketing strategiyasi, bank xizmati va xalqaro hamkorlikka oid topshiriqlardan tizimli foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Tahlillar asosida aytish mumkinki, kasbiy yoʻnaltirilgan topshiriqlar iqtisodiyot talabalarini real kasbiy kommunikatsiyaga tayyorlashda samarali metodik vosita boʻlib xizmat qiladi. Bunday topshiriqlar orqali talabalar iqtisodiy terminologiyani kontekstda qoʻllash, moliyaviy maʼlumotlarni izohlash,

biznes vaziyatlarda fikrni asoslash, mijoz yoki hamkor bilan muloqot qilish, jamoada ishlash va ingliz tilida kasbiy qarorlarni ifodalash koʻnikmalarini egallaydilar. Bu esa ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatda raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Shunday qilib, iqtisodiyot taʼlim yoʻnalishi talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda kasbiy yoʻnaltirilgan topshiriqlardan foydalanish nafaqat til oʻrgatish samaradorligini oshiradi, balki taʼlim jarayonini kasbiy ehtiyojlar bilan uygʻunlashtiradi. Kelgusida mazkur yoʻnalishda iqtisodiyot talabalarining til darajasi, kasbiy ehtiyoji va real muloqot vaziyatlariga mos topshiriqlar tizimini ishlab chiqish hamda ularning amaliy samaradorligini tajriba-sinov ishlari asosida aniqlash muhim ilmiy-metodik vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching. 5th ed. New York: Pearson Education, 2007. 410 p.
2. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing // Applied Linguistics. 1980. Vol. 1, No. 1. P. 1–47.
3. Dudley-Evans T., St John M. J. Developments in English for Specific Purposes: A Multi-disciplinary Approach. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 301 p.
4. Ellis R. Task-based Language Learning and Teaching. Oxford: Oxford University Press, 2003. 387 p.
5. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. 4th ed. Harlow: Pearson Longman, 2007. 448 p.
6. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A Learning-centred Approach. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 183 p.
7. Hymes D. H. On Communicative Competence // Pride J. B., Holmes J. Sociolinguistics: Selected Readings. Harmondsworth: Penguin Books, 1972. P. 269–293.
8. Nation I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 477 p.
9. Nunan D. Task-Based Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 222 p.